

μενα της εποχής ή τις μελέτες που γράφτηκαν γι' αυτά. Η προσπάθεια αυτή ανέδειξε τις δυσκολίες που υπάρχουν για την πρόσβαση σε κείμενα τυπωμένα με περίπλοκες γραμματοσειρές σε αρχαίζουσα, καθαρεύουσα ή δημοτικίζουσα γλώσσα με ιδιωματισμούς ή σε γλώσσα ιταλική των Επτανήσιων με την παράλληλη ιταλοφωνία τους. Από άλλη άποψη φάνηκε πως μεταβάλλονται τα ερωτήματα από περίοδο σε περίοδο και αναδείχθηκε η ιστορική της διάσταση. Το μέρος αυτό του Σεμιναρίου έμοιαζε πιο ενδιαφέρον και γεννούσε τις περισσότερες απορίες, στοιχειώδεις αλλά και συνδυαστικές και έδινε ευκαιρία για διάλογο.

Από ερευνητική αφετηρία κινούμενοι επιλέξαμε και τις σεμιναριακές εργασίες που δώσαμε στους φοιτητές με σκοπό την άσκησή τους στην προσέγγιση των πηγών, την κατανόηση τον υπομνηματισμό και τη διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων. Ας μου επιτραπεί να αναφερθώ εν συντομία στο δικό μου σκεπτικό της επιλογής των θεμάτων στο αντικείμενο ιστοριογραφίας του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Μοίρασα στους πέντε φοιτητές τα ελληνικά περιοδικά της περιόδου 1811-1821 (*Λόγιος Ερμής*, *Φιλολογικός Τηλέγραφος*, *Καλλιόπη*, *Αθηνά*, *Μέλισσα*, *Μουσείο*), ζητώντας τους να ερευνήσουν πώς καθρεφτίζεται στα περιοδικά η ιστορία και η ιστορία της ιστοριογραφίας με καταγραφή, κατανόηση και εξέταση της συγκεκριμένης ύλης σε σχέση με την όλη ύλη της περιόδου, όπως την παρουσιάσαμε στα Σεμινάρια, αλλά και της ύλης του περιοδικού. Στο κέρδος της μύησης στην ερευνητική διαδικασία, που μπορούμε να περιμένουμε, ελπίζω ότι οι φοιτητές θα προσθέσουν και τη γνωριμία με αυτό το πολυδύναμο εκδοτικό φαινόμενο του προεπαναστατικού περιοδικού Τύπου.

Στις μεγάλες ελλείψεις μας είναι η απουσία εγχειριδίων και οδηγικών βιβλίων για την ιστορία της ιστοριογραφίας, που θα ήταν χρήσιμοι κώδικες για τη διδασκαλία μας και βοήθημα στους φοιτητές, όταν θα ήθελαν να επανέλθουν στα θέματα που διδάχθηκαν. Δεν ξέρω πότε θα μπορέσουμε να συγκροτήσουμε και να τυπώ-

σουμε ένα τέτοιο συλλογικό εγχειρίδιο και να γράψουμε στον τίτλο του Α' έκδοση, ελπίζοντας σε μεταγενέστερες βελτιώσεις, καθώς το αντικείμενο είναι καινούργιο και οι διαδοχικές προσεγγίσεις, για να θυμηθούμε και πάλι τον Venturi, είναι ο φρόνιμος δρόμος.

Παρόλο που είναι για μένα ενοχλητικό δεν θέλω να παραλείψω να αναφερθώ στις ανάγκες που έχουν οι φοιτητές μας να καλύψουν συνειδητοποιημένα ή ασυνειδητοποιήτα κενά που έχουν. Όσο και αν ο δρόμος του αυτοδιδασκισμού είναι αναγκαίος για όποιον αποφασίζει να μνηθεί σε ένα επιστημονικό κλάδο, κάτι ίσως πρέπει να σκεφτούμε για να γίνουν προσιτότερες βασικές γνώσεις και δεξιότητες που συνιστούν προϋποθέσεις της θεωρητικής και πρακτικής κατάρτισης του ιστορικού, είτε αυτές έχουν να κάνουν με τους βοηθητικούς κλάδους της ιστορίας, είτε με αυτό που εμείς λέγαμε αποδελτίωση της ιστορικής πληροφορίας και σήμερα σημαίνει μηχανογράφηση των επιλεγόμενων ιστορικών πληροφοριών σε μια βάση δεδομένων προσωπική και παράλληλη γνώση των παραδοσιακών αλλά και μηχανογραφημένων εργαλείων, την πρόσβαση σε μηχανές αναζήτησης κ.λ.π. Όλα αυτά που είναι απαραίτητα για τη συγκροτημένη πρόσβαση, ώστε να μπορέσει ο ιστορικός να εργαστεί αποτελεσματικά και να αποφύγει την σπασμωδικότητα και τη λειψή πληροφόρηση που είναι κατάρες των σπουδών μας. Για το πρόβλημα της επαρκούς βιβλιοθήκης ελπίζουμε οι φοιτητές μας να βοηθηθούν με την πρόσβαση που έχουν και στις βιβλιοθήκες του ΕΙΕ και του Μουσείου Μπενάκη.

Από την άποψη της πολιτικής για την έρευνα και την παιδεία και τη σύνδεσή τους, φαίνεται ότι το 2006 θα είναι έτος εξελίξεων. Μια μεγάλη επιτροπή με επικεφαλής τους Γενικούς Γραμματείς Παιδείας και Έρευνας, κάμποσους πανεπιστημιακούς καθηγητές και μία ερευνήτρια για δείγμα, ετοιμάζει νομοθετικές ρυθμίσεις και δηλώνει ότι έχει συνειδητοποιήσει την ανάγκη συνεργασιών κυρίως στις μεταπτυχιακές σπουδές. Εδώ θα είμαστε, έτσι κι αλλιώς. ■

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΜΠΟΥΡΛΗΣ

Βασικό κύτταρο ενός Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές Επιστήμες, και ιδιαίτερα ενός προγράμματος που ευελπιστεί να είναι κατά κύριο λόγο προσανατολισμένο ερευνητικά, αποτελούν βέβαια τα σεμινάρια του. Ένα από τα ζητήματα που θα κληθεί λοιπόν στο μέλλον να αντιμετωπίσει το ΠΜΣ «Πολιτική Επιστήμη και Ιστορία» είναι και εκείνο της διασφάλισης μιας κάποιας «συνέχειας» στα σεμιναριακά του μαθήματα. Η σχετική εμπειρία από το εξωτερικό, και μάλιστα από χώρες με μακρά παράδοση στις μεταπτυχιακές σπουδές, συγκρινόμενη με την όποια εμπειρία προκύπτει από τον λίγο χρόνο λειτουργίας των ΠΜΣ στα ελληνικά πανεπιστήμια, δείχνει ότι δεν είναι δυνατό κάθε χρόνο να ανανεώνεται πλήρως το δυναμικό των μελών ενός σεμιναρίου, των φοιτητών δηλαδή που το παρακολουθούν, στον βαθμό ασφαλώς που κάθε χρονιά οι εγγε-

γραμμένοι σε αυτό φοιτητές καταφέρνουν να το παρακολουθούν επιτυχώς. Καταρχάς, διότι ένα σεμιναριακό μάθημα που δεν μοιιάζει κάθε χρόνο με την εμπειρία της προηγούμενης χρονιάς και, ακόμη περισσότερο, με τις δυνατότητες που σταδιακά, από τον ένα χρόνο στον άλλο, αναπτύσσουν οι φοιτητές καταλήγει πολύ εύκολα σε μια επανάληψη του εαυτού του. Αλλά και αν δεχθούμε ότι εναπόκειται στο διδάσκοντα να αποφύγει αυτόν τον σκόπελο, ανανεώνοντας κάθε χρόνο, στον ένα ή στον άλλο βαθμό, την θεματική της διδασκαλίας του –όπως έχει έτσι κι αλλιώς την υποχρέωση να κάνει από την στιγμή που πρόκειται για ένα «ερευνητικό» σεμινάριο*– τι γίνεται με τους φοιτητές; Οι φοιτητές, λοιπόν, καταλήγουν συνήθως να πηγαίνουν από το ένα σεμινάριο στο άλλο, πάντοτε με την ίδια ακριβώς ιδιότητα, αυτή του φοιτητή, και όχι με εκείνη του υπό διαμόρφωση ερευνητή, προσπαθώντας να προσαρμόσουν τις υποχρεώσεις τους σε εργασίες, παρουσιάσεις και τα συναφή, από την μια μεριά, στις απαι-

Ο Γιάννης Κουμπουρλής είναι ιστορικός, ερευνητής στο ΚΝΕ/ΕΙΕ

τήσεις της συγκεκριμένης θεματικής του σεμιναρίου (και του διδάσκοντα) και, από την άλλη, στις απαιτήσεις των δικών τους ερευνητικών ενδιαφερόντων – εγχείρημα, όπως όλοι ξέρουμε, ιδιαίτερα δύσκολο, για προφανείς λόγους.

Εφόσον οι φοιτητές καταφέρουν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους σε ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα και επιθυμούν να προχωρήσουν στην εκπόνηση διδακτορικής διατριβής, καταθέτουν μια σχετική πρόταση και, αν αυτή εγκριθεί από το τμήμα, γίνονται πλέον «υποψήφιοι διδάκτορες». Ποιο είναι το «βήμα» από το οποίο παρουσιάζουν στο εξής την εξέλιξη της ερευνητικής τους δουλειάς; Θεωρητικά, κανένα – δηλαδή, ουσιαστικά το γραφείο του καθηγητή τους. Παρεκτός, αν λειτουργεί στο τμήμα κάποιο «σεμινάριο υποψηφίων διδασκόντων». Μόνο που όπου κάτι τέτοιο συμβαίνει είναι λιγότερο ή περισσότερο άτυπα, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, και κυρίως ότι, κατά κανόνα, οι υποψήφιοι διδάκτορες αντιμετωπίζουν την συμμετοχή τους σε τέτοια σεμινάρια στην καλύτερη περίπτωση ως «ηθική υποχρέωση» προς τους καθηγητές τους και στην χειρότερη είτε ως αγγαρεία είτε ως ευκαιρία να «ασκήσουν κριτική» στα ερευνητικά εγχειρήματα των συναδέλφων τους (με απώτερο στόχο, προφανώς, να αναδείξουν με αυτό τον τρόπο την ποιότητα της δικής τους δουλειάς). Εξαιρέσεις βέβαια πάντοτε υπάρχουν – αλίμονο. Μόνο που αυτές οι εξαιρέσεις δείχνουν να βασίζονται σχεδόν πάντοτε σε κάτι που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε «σεμιναριακό πατριωτισμό», τον οποίο τείνουν να εκδηλώσουν συγκεκριμένες «φουρνιές» υποψηφίων διδασκόντων που αναπτύσσουν μια ιδιαίτερη «χημεία» με τους καθηγητές τους. Σε τέτοια πράγματα, όμως, δεν μπορούμε να βασιστούμε.

Η λύση ίσως να συνίσταται στην θεσμοποίηση της παρουσίας των υποψηφίων διδασκόντων σε ένα ή δύο σεμινάρια του εκάστοτε ΠΜΣ – με άξονα, βέβαια, το σεμινάριο του επιβλέποντος την εκπόνηση της διατριβής καθηγητή –, δίπλα δηλαδή στους φοιτητές που δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει την φοίτησή τους στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα και δεν έχουν ακόμη αποκτήσει τον μεταπτυχιακό τους τίτλο. Πέρα από το γεγονός ότι, όπως έχει πάλι δείξει η εμπειρία από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, τα αποτελέσματα από την συνύπαρξη υπό διαμόρφωση ερευνητών που βρίσκονται σε διαφορετική φάση της εξέλιξης της έρευνάς τους είναι, από μόνα τους, πολύ θετικά, εξασφαλίζεται έτσι και η «συνέχεια» του σεμιναρίου – ως σταθερού σημείου αναφοράς των μεν, των δε αλλά και των καθηγητών τους –, και ισχυροποιείται ο ερευνητικός προσανατολισμός του, αφού το σεμιναριακό μάθημα δεν

τείνει να «εκφυλιστεί» σε μια διδασκαλία που περιορίζεται στο να κλείνει κάθε χρονιά τις τρύπες που άφησαν οι προπτυχιακές σπουδές. Επιπλέον, η επαφή μεταξύ των υποψηφίων διδασκόντων καθίσταται λιγότερο «άναρχη», αφού έχει «θεματική βάση»: τη θεματική βάση του ίδιου του σεμιναρίου.

Όταν οι υποψήφιοι διδάκτορες είναι υποχρεωμένοι, σε τακτά χρονικά διαστήματα, να παρουσιάζουν στο σεμινάριο την πορεία της ερευνητικής τους εργασίας, όχι μονάχα αισθάνονται λιγότερο «μετέωροι» σε ό,τι αφορά το αν προχωρούν σωστά – τέτοιου είδους αμφιβολίες όλοι αντιμετωπίζουν κατά την εκπόνηση της διατριβής τους – αλλά συμβάλλουν και στη σταδιακή μύηση των «νέοτερων» από αυτούς ερευνητών στα προβλήματα της ερευνητικής εργασίας. Οι υποψήφιοι διδάκτορες σταδιακά αναλαμβάνουν και διδακτικά καθήκοντα – μην ξεχνάμε άλλωστε ότι, εκτός από υποψήφιοι διδάκτορες, είναι και υποψήφιοι καθηγητές – καλούμενοι να αντικαταστήσουν τον διδάσκοντα, όταν και εφόσον αυτός το κρίνει απαραίτητο, σε καθήκοντα για τα οποία είναι πιθανότατα πιο ικανοί από αυτόν επειδή ακριβώς ορισμένα πράγματα «τα έχουν πιο πρόσφατα»: πρόκειται κυρίως για όσα αφορούν στην προετοιμασία των ερευνητικών προτάσεων, την καθοδήγηση δηλαδή των νέων υποψηφίων μεταπτυχιακών σπουδαστών στο να συντάξουν τις ερευνητικές τους προτάσεις, να κάνουν δηλαδή κάτι το οποίο όχι μόνο δεν διδάσκονται σε προπτυχιακό επίπεδο αλλά για το οποίο, όταν ρωτούν τους καθηγητές τους πώς να το κάνουν, συνήθως παίρνουν την εξής πολύ σαφή, αλλά μάλλον απογοητευτική για τους ίδιους, απάντηση: «εξαρτάται από το τι εσύ θέλεις να κάνεις»...

Απώτερος στόχος μιας τέτοιας πρότασης είναι η ισχυροποίηση του σεμιναριακού θεσμού ως κυττάρου της ερευνητικής εργασίας – θεσμού ο οποίος τείνει να απαξιωθεί όταν ταυτίζεται με μια απλή «διδασκαλία», έστω και αν το επίπεδο σε σχέση με τις προπτυχιακές διδασκαλίες είναι αρκετά πιο υψηλό. Νομίζουμε ότι η καλύτερη συμβολική εικόνα που μπορεί να έχει κανείς για ένα ερευνητικό σεμινάριο είναι εκείνη που ορισμένοι από εμάς είχαν την τύχη να δουν σε κάποια στιγμή της ζωής τους: ένα σεμινάριο όπου όλοι στο τέλος χειροκροτούν, συμπεριλαμβανομένου και του εκάστοτε εισηγητή, διότι ακριβώς δεν χειροκροτούν τα πρόσωπα, αλλά το ίδιο το σεμινάριο, το γεγονός ότι βρίσκονται, όλοι μαζί, εκεί... ■

* Πρβλ. εδώ την πολύ χαρακτηριστική περιγραφή του ερευνητικού σεμιναρίου από τον Τρ. Ε. Σκαβενίτη ως «ερευνητικής, διδακτικής και συγγραφικής αλυσίδας».

ΗΜΕΡΙΔΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ, ΠΑΝΤΕΙΟΣ 17.12.2005

ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ

Το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας βρίσκεται στο δεύτερο χρόνο λειτουργίας του και επειδή επιμένει να μην εισπράττει διδάκτρα αντιμετωπίζει τα γνωστά, και από άλλες αντίστοιχες περιπτώσεις, προβλήματα γραμ-

ματειακής οργάνωσης και υποδομής στο πλαίσιο της κρατικής πολιτικής αδιαφορίας και απαξίωσης του δημοσίου Πανεπιστημίου.

Προφανώς στα μεταπτυχιακά προγράμματα των πανεπιστημίων Αιγαίου, Μακεδονίας, Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, και Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου – αυτά έχουν υποπέσει στην αντίληψη μου – η ευγενής άμιλλα περί την εισπραξη διδασκόντων, κατά παράβαση της συνταγματικής επιταγής, θα έχει λύσει τα

Ο Προκόπης Παπαστράτης διδάσκει ιστορία του 20ού αιώνα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο